

De man die bomen plantte is het verhaal van Elisard Bouffier, die in zijn eentje, door eenvoudig te volharden in zijn streven, een heel bos plantte.

Heeft deze man echt bestaan of leefde hij alleen in de fantasie van Jean Giono? In elk geval is het verhaal nog steeds springlevend en inspireert velen om zelf een verschil te maken voor deze wereld.

Het was de wens van Jean Giono dat zijn verhaal over de man die bomen plantte doorgegeven zou worden. Hij zag daarom af van zijn auteursrecht. Genoeg helpt graag mee om dit inspirerende verhaal te verspreiden en vraagt jouw hulp daarbij.

Dit boekje is gratis te downloaden op www.genoeg.nl/boeken.

Je kunt het dan zelf printen en eenvoudig in elkaar zetten.

Een gebruiksaanwijzing staat er bij. Geef het door!

16

De man die bomen plantte

Jean Giono

waren nodig om deze hele streek te laten schitteren van gezondheid en welvaart. Op de plaats van de bouwvallen die ik in 1913 zag, verheffen zich nette boerderijen, mooi gepleisterd, die getuigen van een gelukkig en gerieflijk leven. De oude bronnen, gevoed door de regen en de sneeuw die door het bos worden vastgehouden, stromen opnieuw. De mensen hebben het water in banen geleid. Naast iedere boerderij, in de bosjes esdoorns, lopen de waterbekkens uit in een tapijt van verse munt. De dorpen worden langzamerhand opnieuw gebouwd. De mensen voor wie de grond in de laagvlakte te duur werd, zijn zich komen vestigen en brachten jeugd, levendigheid en ondernemingslust mee. In de straten ontmoet je goed gevoede mannen en vrouwen, jongens en meisjes die kunnen lachen en die opnieuw de smaak van de plattelandsfeesten te pakken krijgen. Als je de oude bevolking meetelt hebben meer dan tienduizend mensen hun geluk te danken aan Elzéard Bouffier.

Wanneer ik bedenk dat één enkele man van die woestenij een land van belofte kon maken, dan vind ik ondanks alles dat het menszijn bewonderenswaardig is. Maar wanneer ik de rekening opmaak van wat er nodig was aan doorzettingsvermogen in de grootsheid van de ziel en aan verbetering in edelmoedigheid om tot dit resultaat te komen, dan word ik gegrepen door een ontzaglijk groot respect voor deze oude boer zonder scholing, die dit werk tot een einde wist te brengen dat God waardig was.

Elzéard Bouffier stierf in 1947 vredig in het gasthuis van Banon.

14

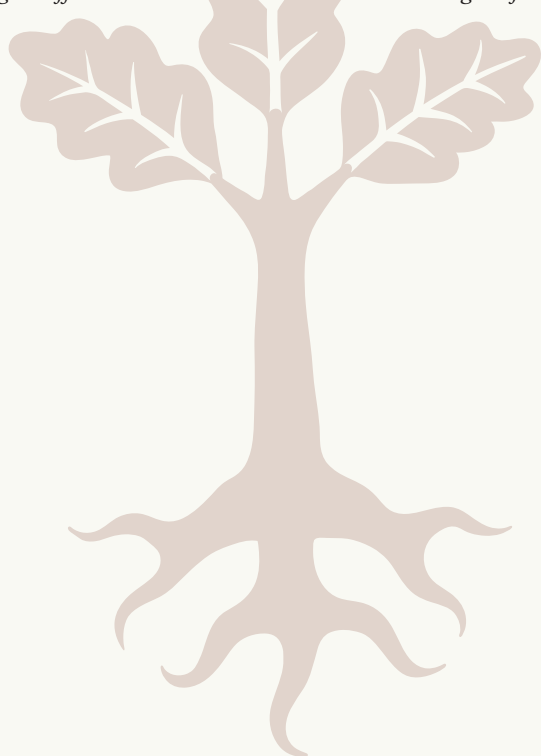
Ongeveer veertig jaar geleden maakte ik een lange voettocht door de bij toeristen volslagen onbekende hoogvlakten in dat deel van de Alpen dat zich uitstrekt tot in de Provence. Deze streek wordt in het zuidoosten en in het zuiden begrensd door de rivier Durance, tussen Sisteron en Mirabeau; in het noorden door de bovenloop van de Drôme, van haar bron tot in Die; in het westen door de vlakten van het Comtat Venaissin en de uitlopers van de Mont Ventoux. Ze omvat het hele noordelijke deel van het departement Basses-Alpes, het zuiden van de Drôme en een klein gebied van de Vaucluse. Op het ogenblik dat ik mijn trektocht in deze woestenijen ondernam, waren het kale en eentonige landschappen, op ongeveer 1200 tot 1300 meter hoogte. Er groeide alleen maar wilde lavendel.

Ik doorkruiste dit gebied in zijn grootse uitgestrektheid en na drie dagen lopen bevond ik mij in een verlatenheid zonder weerga. Ik kampeerde naast de overblijfselen van een verlaten dorp. Ik had geen water meer sinds de vorige dag en ik moest dat absoluut zien te vinden. Dit dorpje, hoewel het bouwvallig was als een oud wespennest, deed mij vermoeden dat er vroeger ooit een fonteintje of een waterput moest geweest zijn. Er was inderdaad nog een fontein, maar ze stond droog. De vijf of zes huizen, zonder dak, aangetast door weer en wind en het kerkje met zijn ingestorte klokkentoren stonden daar zoals de huizen en kerkjes in een levend dorp, maar hier was al het leven verdwenen.

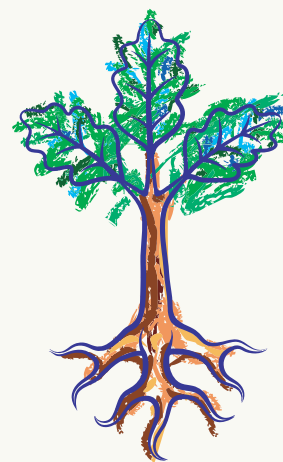
Ik moest mijn kamp opbreken. Vijf uur wandelen later had ik nog altijd geen water gevonden en niets gaf mij de hoop het te

3

Om de uitzonderlijke kwaliteiten van een mens te kunnen ontsluiten, moet je het geluk hebben jarenlang zijn daden te zien. Als zijn daden ontdaan zijn van alle egoïsme, als het idee achter zijn daden van een weergalozе edelmoedigheid is, als het absoluut zeker is dat er geen enkele beloning gezocht werd en als deze daden bovendien duidelijke sporen nalaten op de wereld, dan heb je zonder enige twijfel te maken met een mens met een onvergetelijk karakter.

2

15

vinden. Overal zag ik dezelfde dorheid, dezelfde houtachtige kruiden. In de verte dacht ik een klein zwart rechtopstaand silhouet te ontwaren. Ik dacht dat het de stam was van een alleenstaande boom. Op goed geluk ging ik er naar toe. Het was een schaapherder. Een dertigtal schapen lag bij hem op de gloeiende aarde te rusten.

Hij liet me uit zijn veldfles drinken en wat later leidde hij me naar de schaapskooi, die in een golving in het hoogvlakte lag. Hij haalde zijn uitstekende water uit een natuurlijke zeer diepe schacht die hij daar had aangetroffen en waarin hij een eenvoudige lier had geïnstalleerd.

De man praatte weinig. Dat is nu eenmaal zo bij mensen die alleen leven, maar je voelde dat hij zelfverzekerd was en dat hij vertrouwd op die zekerheid. Dat was ongewoon in dit landschap dat van alles was ontdaan. Hij woonde niet in een hut, maar in een stenen huis waar je goed aan kon zien dat het een bouwval was geweest toen hij hier aankwam en die hij zelf had opgeknapt.

Zijn huis was netjes, de afwas gedaan, de vloer geveegd, zijn geweer ingevet; de soep stond te pruttelen op het vuur. Het viel me toen op dat hij fris geschoren was, dat al zijn knopen stevig aangenaaid waren, dat zijn kleren versteld waren op een zorgvuldige manier die de reparaties onzichtbaar maakte. Hij deelde zijn soep met mij en toen ik hem daarna mijn tabakszak aanbood, zei hij me dat hij niet rookte. Zijn hond, even zwijzaam als hij, was welwillend en niet gemeen.

Het was onmiddellijk duidelijk dat ik daar de nacht zou doorbrengen; het dichtstbijzijnde dorp lag op meer dan anderhalve dag lopen. De niet-rokende herder ging een zakje halen en

4

dorp nodig om te concluderen dat ik in de streek was die vroeger vervallen en verlaten was. De bus zette mij af in Vergons.

Alles was veranderd. Zelfs de lucht. In plaats van de droge en meedogenloze rukwinden die me destijds verwelkomden, woei er nu een zacht briesje dat vol van geuren was. Een geluid dat leek op stromend water kwam vanuit de bergen: het geluid van de wind in de bomen. En, wat me nog het meest verbaasde, je hoorde ook daadwerkelijk het geluid van water dat in een bekken valt. Ik zag dat de mensen een fontein hadden gemaakt die overvloedig water gaf en, wat me het meest ontroerde, dat ze vlak bij haar een linde hadden geplant, die zeker vier jaar oud en nu al vol van bladeren was, een onweerlegbaar symbool van de opstanding uit de dood.

Overigens zag je overal in Vergons sporen van een arbeid waarvoor hoop nodig is. De hoop was dus teruggekeerd. De bouwvallen waren opgeruimd, de stukken overgebleven muren waren neergehaald en vijf huizen waren opnieuw gebouwd. Het gehucht telde inmiddels 28 inwoners, waaronder vier jonge gezinnen. De nieuwe huizen, van een nieuwe pleisterlaag voorzien, waren omringd door moestuinen waar gemengd, maar netjes op rijen, zowel bloemen als groenten, kolen en rozen, preien en leeuwenbekken, selderij en anemonen groeiden. Het was inmiddels een plek waar je graag zou wonen.

Vanaf het dorp ging ik te voet verder. De oorlog die we nog maar nauwelijks achter ons hadden stond nog geen volledige bloei van het leven toe, maar Lazarus was uit zijn graf gekomen. Op de hellingen van de berg zag ik kleine velden met gerst en rogge; in de smalle valleien zag je het groen van de weilanden. Slechts de acht jaar die ons scheidde van het vorige tijdperk

13

zei hij me later, “dat deze man er meer van weet dan ik.” Nadat we een uur gelopen hadden – het idee had zich in zijn hoofd verder ontwikkeld – voegde hij eraan toe: “Hij weet er meer van dan wie dan ook ter wereld. Hij heeft een geweldige manier gevonden om gelukkig te zijn!”

Het is dank zij deze leidinggevende dat niet alleen het bos, maar ook het geluk van de planter beschermd werd. Hij liet drie boswachters benoemen en terroriseerde hen zodanig dat ze ongevoelig bleven voor de steekpenningen die de houthakkers hen aanboden.

Het werk liep maar een keer groot gevaar en dat was tijdens de Tweede Wereldoorlog. De auto's reden toen op gasgeneratoren en om ze te laten rijden was er nooit genoeg hout. Men begon te kappen in de eiken van 1910, maar omdat de gebieden zo ver van het wegennet verwijderd waren, werd het uit financieel oogpunt al snel onrendabel. Men stapte van het idee af. De herder had niets gezien. Hij was toen zo'n dertig kilometer daarvan in alle rust aan bezig met zijn eigen zaken en negeerde de Tweede Wereldoorlog net zoals hij met de Eerste Wereldoorlog had gedaan.

Ik zag Elzéard Bouffier voor de laatste keer in juni 1945. Hij was toen 87 jaar oud. Ik had toen opnieuw de weg naar de woestijn gekozen, maar nu reed er, ondanks haveloosheid waarin de oorlog het land had achtergelaten, een bus die de vallei van de Durance verbond met de berg. Ik schreef aan deze snelle manier van vervoer het feit toe dat ik de plaatsen van mijn vorige wandelingen niet meer herkende. Het leek er ook op dat ik langs nieuwe plaatsen reed. Ik had de naam van een

12

daarom had niemand het werk van deze man aangeraakt. Als ze hem ervan hadden verdacht, hadden ze hem zeker tegengewerkt. Maar hij was boven alle verdenking verheven. Wie had zich in de dorpen en bij de overheid een dergelijke volharding in edelmoedigheid kunnen voorstellen?

Vanaf 1920 bracht ik ieder jaar een bezoek aan Elzéard Bouffier. Ik heb hem nooit zien wijken of twijfelen. Ik heb zijn teleurstellingen niet geteld. Toch kun je je indenken dat hij voor een dergelijk succes tegenslag heeft moeten overwinnen, dat hij om zo'n overwinning te kunnen waarborgen met wanhoop gestreden moet hebben. In een jaar had hij tienduizend esdoorns geplant. Ze stierven allemaal. Het jaar daarop liet hij de esdoorns voor wat ze waren en begon opnieuw met beuken, die het nog beter deden dan de eiken.

Om een beter beeld te krijgen van dit uitzonderlijke mens, mag je niet vergeten dat hij in totale afzondering werkte, die zo groot was dat hij aan het einde van zijn leven het spreken had verlerd. Of zag hij er misschien het nut niet meer van in?

In 1933 kreeg hij bezoek van een stomverbaasde boswachter. Deze ambtenaar gaf hem het bevel geen vuur buiten te maken, uit angst dat hij de groei van dit natuurlijke bos in gevaar zou kunnen brengen. Het was de eerste keer dat deze naïeve man een bos vanzelf zag groeien. In die tijd was Elzéard bezig met het planten van beuken op twaalf kilometer van zijn huis. Om niet altijd heen en weer naar zijn huis te hoeven gaan – hij was toen al 75 – vatte hij het plan op een stenen huisje te bouwen bij zijn beplantingen. Het daaropvolgende jaar voerde hij dit plan uit.

10

stortte op tafel een bergje eikels uit. Hij begon ze één voor één aandachtig te onderzoeken en scheidde de goede van de slechte. Ik rookte mijn pijp. Ik stelde voor om te helpen. Hij antwoordde mij dat het zijn zaak was. Inderdaad: toen ik zag met welke zorg hij dit werk uitvoerde, drong ik niet verder aan. Dat was onze gehele conversatie. Toen hij een behoorlijk aantal goede eikels aan kant had gelegd, sorteerde hij ze per tien. Terwijl hij dit deed, verwijderde hij bovendien de zaden die te klein of gebarsten waren, want hij bekeek ze goed van dichtbij. Toen hij uiteindelijk honderd perfecte eikels voor zich had, stopte hij ermee en gingen we slapen.

Het gezelschap van deze man gaf rust. De volgende dag vroeg ik hem toestemming de hele dag bij hem te blijven om uit te rusten. Hij vond dat heel gewoon, of om preciezer te zijn, hij gaf me de indruk dat niets hem kon storen. De rust had ik eigenlijk helemaal niet nodig, maar ik was nieuwsgierig naar de man en wilde meer weten. Hij liet zijn schaapskudde naar buiten en leidde haar naar de weide. Voor hij vertrok dompelde hij het zakje met de zorgvuldig uitgekozen en getelde eikels onder in een emmer water.

Ik merkte dat hij als staf een duimdikke ijzeren staaf van ongeveer anderhalve meter lengte meenam. Ik deed alsof ik uitrustte door wat te wandelen en volgde een pad dat parallel liep aan het zijne. De weide voor zijn dieren bevond zich in een kleine golving in de hoogvlakte. Daar liet hij de kleine kudde onder de hoede van de hond achter en klom zelf in de richting waar ik me bevond. Ik was bang dat hij me mijn onbescheidenheid zou verwijten, maar dat was helemaal niet het geval: het was gewoon de weg die hij moest gaan en hij nodigde mij uit hem te vergezellen als ik toch niets beters te doen had. Hij klom nog

5

geen belangrijke bezigheden had, besloten had deze toestand te verhelpen.

Ikzelf leidde op dat ogenblik, ondanks mijn jonge leeftijd, een teruggetrokken leven; ik wist hoe omzichtig ik moest zijn met de zielen van eenzellige mensen. En toch beging ik een fout. Juist mijn jonge leeftijd maakte dat ik me de toekomst afhankelijk van mezelf en van een zeker verlangen naar geluk voorstelde. Ik zei hem dat over dertig jaar die tienduizend eiken er prachtig bij zouden staan. Hij antwoordde heel eenvoudig dat, als God hem zolang tijd van leven zou laten, hij zoveel andere bomen geplant zou hebben dat die tienduizend slechts een druppel water in de zee zouden lijken.

Hij bestudeerde overigens al de voortplanting van beuken en had dicht bij zijn huis een boomkwekerij die was voortgekomen uit beukenootjes. Zijn proefexemplaren, die hij door middel van een afrastering tegen zijn schapen beschermden, waren een en al schoonheid. Hij dacht bovendien aan berken voor de stukken grond waar, zo zei hij me, op enkele meters onder de oppervlakte water rustte.

De volgende ochtend gingen onze wegen uiteen.

Het jaar daarop begon de oorlog van 1914, waarin ik vijf jaar streed. Een infanteriesoldaat had toen wel wat anders te doen dan aan bomen te denken. Om eerlijk te zijn had de gebeurtenis ook geen indruk bij me gemaakt: ik had het gezien als een stokpaardje, een postzegelverzameling, en ik had het vergeten.

Toen de oorlog afgelopen was, had ik een kleine demobilisatiepremie en het sterke verlangen om frisse lucht te ademen. Zonder een vooropgezet plan, behalve dan dat verlangen naar

7

200 meter hoger. Aangekomen op de plek waar hij wilde zijn, begon hij zijn ijzeren staf in de grond te steken. Op die manier maakte hij een gat waarin hij een eikel legde, daarna maakte hij het gat weer dicht. Hij plantte eiken. Ik vroeg hem of deze grond hem toebehoorde. Hij antwoordde dat dit niet het geval was. Wist hij van wie het was? Hij wist het niet. Hij veronderstelde dat het een stuk gemeentegrond was of misschien was het wel het eigendom van mensen die er niet naar omkeken? Hij maakte zich er niet druk om wie de eigenaren waren. En zo plantte hij met uiterste zorg honderd eiken.

Na het middageten begon hij opnieuw met het sorteren van zijn zaden. Ik moet, geloof ik, behoorlijk hebben aangedrongen met mijn vragen want hij gaf antwoord. Al drie jaar plantte hij bomen in deze woestenij. Hij had er al honderdduizend geplant. Van die honderdduizend waren er twintigduizend uitgekomen. Hij rekende erop van die twintigduizend nog de helft te verliezen door knaagdieren en door al wat je onmogelijk vooraf kunt weten van de bedoelingen van de Voorzienigheid. Zo zouden er dus tienduizend eiken overblijven die gingen groeien op deze plaats waar voorheen niets groeide. Op dat ogenblik dacht ik na over de leeftijd van deze man. Hij was duidelijk ouder dan vijftig jaar. Vijfenvijftig, vertelde hij me. Hij heette Elzéard Bouffier. Ooit had hij een boerderij in het laagland. Daar had hij in zijn levensonderhoud voorzien. Hij had zijn enige zoon verloren en daarna zijn vrouw. Hij had zich in eenzaamheid teruggetrokken, waar hij er plezier in kreeg rustig temidden van zijn schapen en zijn hond te leven. Hij was tot het besluit gekomen dat het land stierf door een gebrek aan bomen. Hij voegde eraan toe dat hij, aangezien hij verder toch

6

frisse lucht, nam ik opnieuw de weg naar de verlaten contreien. Het land was niet veranderd. Toch zag ik na het uitgestorven dorp in de verte een soort grijze mist die als een tapijt over de hoogten lag. Sinds de vorige dag had ik me opeens die herder herinnerd die bomen plantte. “Tienduizend eiken nemen toch heel wat plaats in,” zei ik tegen mezelf.

Tijdens die vijf jaar had ik zoveel mensen zien sterven dat ik mij gemakkelijk de dood van Elzéar Bouffier kon voorstellen, te meer omdat je als je twintig bent mannen van vijftig als oude mensen ziet die geen ander vooruitzicht hebben dan te sterven. Hij was niet dood. Hij zag er zelfs heel jeugdig uit. Hij was van beroep veranderd. Hij bezat nu nog maar vier schapen, maar daarentegen wel zo'n honderd bijenkorven. Hij had zijn schapen weggedaan omdat ze zijn aanplantingen in gevaar brachten. Want, zo zei hij me (en ik kon het vaststellen), hij had zich helemaal niet beziggehouden met de oorlog. Hij was onverstoord blijven doorgaan met planten.

De eiken van 1910 waren nu tien jaar, ze waren hoger dan ik en hij. De aanblik was indrukwekkend. Ik was letterlijk sprakeloos en aangezien hij ook niet sprak, brachten we de hele dag in stilte door, wandelend door het bos. Dat was in drie stroken aangelegd, was elf kilometer lang en mat op het breedste stuk drie kilometer. Als je bedenkt dat alles – zonder technische hulpmiddelen – was voortgekomen uit de handen en de ziel van deze man, begrijp je dat de mens ook op andere gebieden dan vernietiging even doeltreffend als God kan zijn.

Hij had aan zijn ideeën vastgehouden en de beuken die tot mijn schoulers kwamen en oneindig ver reikten waren daar de getuigen van. De eiken waren sterk en hadden de leeftijd bereikt waarop ze niet langer overgeleverd waren aan de genade van de knaagdieren. Wat de bedoelingen van de Voorzienigheid

8

In 1935 kwam een heuse ambtelijke delegatie het ‘natuurlijke bos’ bezichtigen. Er was een prominent figuur van Staatsbos-beheer, een parlamentslid en er waren wat vakmannen. Ze spraken veel nutteloze woorden. Ze besloten iets te doen en gelukkig deden ze niets behalve het enige dat werkelijk nuttig was: het bos werd onder bescherming van de staat geplaatst en er mocht geen hout uit worden gehaald om houtskool van te maken. Want het was onmogelijk om niet onder de indruk te zijn van deze jonge bomen die blaakten van gezondheid. Ze oefenden zelfs hun verleidingskracht op het parlamentslid uit. Onder de vakmannen bevond zich een leidinggevende die een vriend van mij was. Ik legde hem uit wat het mysterie was. De volgende week gingen wij samen op zoek naar Elzéard Bouffier. We vonden hem terwijl hij druk aan het werk was, op twintig kilometer van de plaats waar de bezichtiging had plaatsgevonden.

Deze leidinggevende was niet voor niets mijn vriend. Hij kende de waarde van de dingen. Hij wist te zwijgen. Ik bood enkele eieren aan die ik als geschenk had meegebracht. Wij deelden onze lichte maaltijd met z'n drieën en enkele uren gingen in stille beschouwing van het landschap voorbij.

Het deel van het bos waar wij waren was bedekt met bomen van zes tot zeven meter hoog. Ik dacht terug aan het landschap van 1913: een woestenij... De rustige en regelmatige arbeid, de frisse lucht van de bergen, de eenvoud en vooral de sereniteit van de ziel hadden deze grijsaard een bijna plechtige gezondheid gegeven. Hij was een atleet van God. Ik vroeg me af hoeveel hectare hij nog zou beplanten.

Voor ons vertrek deed mijn vriend nog een kleine suggestie voor boomsoorten die het volgens hem op deze plaats wel zouden doen. Hij drong niet aan. “Om de eenvoudige reden,”

11

betreft: om dit werk nog te kunnen vernietigen zou ze haar toevlucht tot wervelstormen moeten nemen. Hij liet me prachtige groepjes berken zien die vijf jaar oud waren; dat wil zeggen uit 1915, de tijd dat ik in Verdun vocht. Hij had ze de grond laten bewonen waar hij de aanwezigheid van water vermoedde – en terecht, zo bleek nu. De berken waren teer als adolescenten en heel vastberaden.

De schepping gaf de indruk dat zij een kettingreactie was. Hij maakte zich daar niet druk om; hij ging halsstarrig door met zijn taak, heel eenvoudig. Maar toen ik weer afdaalde naar het dorp zag ik water stromen in beken die sinds mensenheugenis droogstonden. Dat was het meest geweldige resultaat van een daad dat ik ooit heb gezien. Vroeger, in zeer oude tijden, had in die droge beken water gestroomd. Sommige van die droevige dorpen waar ik in het begin van mijn verhaal over sprak, waren gebouwd op de plaats van oude Gallo-Romeinse nederzettingen, waarvan men nog sporen terugvond en waar archeologen in de grond hadden gegraven en er vishaken hadden gevonden op plaatsen waar je in de twintigste eeuw genoodzaakt was je toevlucht te nemen tot watertanks om aan een beetje water te komen.

De wind verspreidde ook sommige zaden. In dezelfde tijd dat het water weer te voorschijn kwam, verschenen ook weer wilgen, teenwilgen, weiden, tuinen, bloemen en een zekere reden om te leven.

Maar de verandering voltrok zich zo langzaam dat ze werd opgenomen in de gewoonten van de mensen, zonder verbazing te wekken. De jagers die in deze woestenijen kwamen tijdens het achtervolgen van hazen of wilde zwijnen hadden natuurlijk de overvloed van jonge boompjes opgemerkt, maar ze hadden dat toegeschreven aan de natuurlijke grillen van de aarde. En

9